

TRANSFORMĂRI ALE SOCIALULUI PRIN DIGITAL ÎN PANDEMIA COVID-19

ANCA VELICU*,
ANDREEA NICOLAESCU**

ABSTRACT

DIGITALLY-DRIVEN TRANSFORMATIONS OF THE SOCIAL DURING THE COVID-19 PANDEMICS

Based on the literature review, this editorial reviews how the COVID-19 pandemic has induced a digitization of social life and, in particular, how the social sciences have covered this phenomenon. Regarding the latter aspect, we are talking about changes at the thematic level (through emerging research themes or the reconfiguration of old themes) but also about the new methodologies and ethical challenges of social research in the context of digitalization induced by the pandemic. The last section comes with a brief presentation of the articles included in this thematic issue.

Keywords: COVID-19; digitization; ethical and methodological challenges; social research, social isolation, thematic areas.

La fel ca alte pandemii de-a lungul istoriei – cum au fost cele cauzate de ciumă, holeră sau gripa spaniolă –, și pandemia de COVID-19 va rămâne un moment marcant, cu referințe care se vor face la perioada anterioară, cea din timpul și cea de după pandemie. Viața economică și socială a unor întregi continente sau chiar la nivel global a fost conturbată, ca urmare a îmbolnăvirii populației și / sau a măsurilor menite să împiedice transmiterea bolii; deloc de neglijat, aceste evenimente turbulente au reprezentat un teren fertil de cercetare (Piret și Bolvin, 2021). O prezentare a reperelor pandemiei de COVID-19, până la momentul în care ne aflăm, este necesară pentru a contextualiza acest număr tematic.

* Researcher, PhD, Institute of Sociology, Romanian Academy, e-mail: anca.velicu@gmail.com.

** Researcher, Institute of Sociology, Romanian Academy, e-mail: andreea.nicolaescu@yahoo.com.



PANDEMIA DE COVID-19 LA NIVEL INTERNAȚIONAL ȘI ÎN ROMÂNIA: SCURT ISTORIC

Primul caz de infectare cu virusul denumit noul coronavirus a fost detectat în China, în decembrie 2019 și, după inițiale negări oficiale, pe 31 decembrie 2019, oficialii chinezi au raportat către Organizația Mondială a Sănătății apariția bolii (Lango, 2020). Lucrurile au evoluat rapid, atât în ceea ce privește cercetarea asupra virusului SARS-Cov-2 (pe 12 ianuarie 2020 fiind deja publicat genomul virusului de către cercetătorii din China și pe 16 ianuarie fiind descoperit un test de diagnosticare de către o echipă de cercetători din Berlin; Lango, 2020), cât și în ceea ce privește răspândirea acestuia în alte țări, ceea ce a determinat OMS să o declare, la 30 ianuarie 2020, urgență de sănătate publică de interes internațional (Public Health Emergency of International Concern) și apoi, pe 11 martie 2020, să ridice epidemia la rang de pandemie¹.

În România primul caz înregistrat oficial a fost relativ târziu, pe 25 februarie 2020, în județul Gorj²; cu toate acestea, guvernul a adoptat foarte repede măsuri de limitare a circulației și de închidere a diferitelor instituții. Pe 10 martie 2020 a fost aprobată suspendarea procesului de învățământ în unitățile școlare din învățământul preșcolar, gimnazial, liceal, postliceal și profesional, pentru perioada 11–22 martie, cu posibilitatea prelungirii acestei măsuri în funcție de situație; instituțiile publice și private urmau să analizeze posibilitatea ca o parte din personal să-și poată desfășura atribuțiile de serviciu de la domiciliu. Până în acel moment, pe teritoriul României fuseseră confirmate 17 cazuri de cetățeni infectați cu virusul COVID-19.³

Peste doar o săptămână, urmare a declarării stării de urgență la nivel național⁴, începe primul *lockdown* instituit prin Ordonanțele militare din 17 și 21 martie 2020⁵ (se înregistraseră 217 cazuri, 19 vindecați⁶). Starea de urgență a fost înlocuită de starea de alertă în 18 mai 2020⁷, care va fi abrogată aproape doi ani mai târziu, în 8 martie 2022⁸. Trecerea de la starea de urgență la cea de alertă reprezintă o recunoaștere a faptului că pandemia avea să mai dureze și este însoțită de o schimbare în abordarea acesteia la nivel legislativ, cu impact asupra vieții economice și sociale.

¹ <https://www.who.int/europe/emergencies/situations/covid-19>.

² <https://stirioficiale.ro/informatii/informare-mass-media-25-februarie-2020>.

³ <https://stirioficiale.ro/informatii/buletin-informativ-10-03-2020-ora-10-00>.

⁴ Decretul Președintelui României nr. 195 / 2020 privind instituirea stării de urgență la nivel național, publicat în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 212 din 16 martie 2020.

⁵ MAI, Ordonanța militară nr. 1, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 219 din 18 martie 2020; Ordonanța militară nr. 2, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 232 din 21 martie 2020.

⁶ <https://stirioficiale.ro/informatii/informatii-despre-coronavirusul-covid-19-situatia-din-romania>.

⁷ Guvernul României, Hotărâre privind declararea stării de alertă și măsurile care se aplică pe durata acesteia pentru prevenirea și combaterea efectelor pandemiei de COVID-19, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 410 din 18 mai 2020.

⁸ Guvernul României, Hotărârea nr. 16 din 08.03.2022, <https://www.mai.gov.ro/wp-content/uploads/2019/01/HCNSU-nr-16-din-08-03-2022.pdf>.

Astfel, în această perioadă, măsurile de limitare a circulației virusului (de la restricții de deplasare, la reguli privind purtarea măștii; de la reglementări privind desfășurarea educației și a altor activități culturale și sportive, la programul magazinelor) au variat în funcție de numărul de infectări declarat oficial. De asemenea, se trece de la restricții la nivel național la restricții locale, deși abordarea rămâne una în esență centralizată (deciziile fiind luate la nivel național). Descoperirea vaccinurilor anti-COVID-19 (primul vaccin împotriva COVID-19 a fost autorizat în UE pe 21 decembrie 2020⁹) și campania națională de vaccinare (demarată pe 27 decembrie 2020¹⁰) reprezintă de asemenea momente importante care au marcat această perioadă.

TEHNOLOGIA DIGITALĂ CA SOLUȚIE LA PROBLEMA DE SĂNĂTATE PUBLICĂ

În acest context, Guvernul României a încercat reglementarea desfășurării activităților din sistemul public, în funcție de diferite scenarii de risc, cu propunerea trecerii majorității acestora în online, cea mai mare parte a comunicării și interacțiunii publice urmând să fie mediată de computer, în regim „la distanță.” Cele mai multe astfel de reglementări au vizat educația (dintre ele amintim: Guvernul României, 2020a, 2020b, 2020c, Ministerul Educației și Cercetării, 2020), dar au fost și unele referitoare la telemuncă, la serviciile de sănătate, la interacțiunea cetățeanului sau a firmelor cu statul (printre altele – Guvernul României, 2020d, 2020e, Parlamentul României, 2020).

Astfel, pandemia COVID-19, cu *lockdown*-urile asociate, a impus sau accelerat procesul de digitalizare a unor întregi domenii ale societății, o bună parte din viața oamenilor trecând în lumea digitală (educație, sănătate, viață profesională, interacțiuni cu instituțiile statului, evenimente culturale, sportive, dar și private sau de familie etc.). De altfel, Giddens (2021) folosește termenul de „digidemics” pentru a arăta că revoluția digitală la care asistăm odată cu începutul acestui secol – înțeleasă, în sens larg, ca extindere a diferitelor servicii bazate pe platforme online (e.g. Amazon, Airbnb, Zoom) și, mai ales, ca dezvoltare a inteligenței artificiale/machine learning – a amprentat puternic perioada pandemică. Reciproca este de asemenea valabilă, poate chiar în mai mare măsură, această epidemie extinsă la nivel global influențând la rândul ei dezvoltarea economiei, mai ales a celei clădite pe folosirea în comun a resurselor (*sharing economy*; vezi Mokter, 2021). Influența tehnologiilor digitale trebuie înțeleasă atât la nivelul condițiilor care au făcut-o posibilă (e.g. globalizarea, cu o manifestare concretă în zona turismului), cât și la nivelul celor care au contribuit la abordarea preventivă odată

⁹ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/ro/ip_20_2466.

¹⁰ <https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/sanatate/cea-mai-asteptata-zi-de-la-izbucnirea-pandemiei-incepe-vaccinarea-anti-covid-in-romania-1424357>.

cu izbucnirea pandemiei, prin mutarea activităților sociale și economice în online (Giddens, 2021) și, nu în ultimul rând, al celor care au făcut posibilă cercetarea deschisă și colaborativă care a dus la înțelegerea virusului și găsirea de soluții medicale în timp record (Lango, 2020).

Revenind însă la posibilitățile pe care tehnologia digitală le-a oferit pentru abordarea preventivă a crizei sanitare, trebuie spus că nu toate societățile, culturile sau grupurile de oameni erau la fel de pregătite pentru mutarea activităților în online, fiind necesare anumite condiții prealabile, ce pot fi grupate în: condiții de acces al populației și al instituțiilor la dispozitive digitale cu conectare la internet și răspândirea internetului de mare viteză; existența infrastructurii digitale (în termeni de platforme / aplicații și conținut) și a competențelor digitale pentru majoritatea populației, dar mai ales pentru diversele grupuri profesionale; și prezența unei legislații, a unor reglementări sau a unor protocoale care să permită mutarea activităților diferitelor instituții în online.

Raportul privind indicii economiei și societății digitale (DESI), publicat în 2021 (care se referă la datele din 2020; CE, 2021), a plasat România pe ultimul loc între cele 27 de state europene; un an mai târziu, în raportul publicat în 2022 (cu date pentru 2021; CE, 2022), România a rămas pe ultimul loc, dar scorul ei a scăzut de la 32,9 la 30,6, o tendință diferită de cea de la nivelul Uniunii Europene, unde în aceeași perioadă scorul mediu a crescut de la 50,7 la 52,3. O privire în detaliu la cei patru indicatori care compun indexul arată că singurul indicator la care România era aproape de media europeană este conectivitatea, unde în raportul din 2021 România ocupa locul 10, cu un scor peste media europeană, în timp în ce în raportul din 2022 România a coborât pe locul 15, cu un scor sub media europeană. Pentru ceilalți trei indicatori, România se situa pe ultimele locuri ale clasamentului. Astfel, în ceea ce privește capitalul uman, în 2021 România se afla pe locul 26 (în 2022 ajungea pe locul 27, ca urmare a scăderii scorului de la 33,1 la 30,9); referitor la integrarea tehnologiei digitale în economie, asistăm de asemenea la o scădere, atât a locului în clasament (de pe 25 pe 27), cât și a scorului (de la 23,8 la 15,2). În fine, în legătură cu serviciile publice digitale, situația României este stabilă în cele două rapoarte, deși departe de a fi una pozitivă (România ocupa ultimul loc, cu un scor asemănător pentru cei doi ani).

Așa cum reiese din scurta prezentare a evoluției pandemiei COVID-19, aceasta a dat naștere la o serie de modificări ale practicilor sociale (cea mai importantă fiind înlocuirea multora dintre activitățile care presupuneau interacțiune față în față cu relații mediate de internet, prin tehnologii digitale), cu implicații asupra mecanismelor, valorilor și / sau instituțiilor sociale. Prin acest număr tematic vrem să oferim o imagine detaliată a câtorva astfel de modificări ale socialului, ca urmare a practicilor digitale din perioada pandemiei COVID-19.

În continuare, vom face o trecere în revistă a tendințelor cercetării sociale la nivel internațional, discutând temele abordate și provocările metodologice și etice ale cercetării sociale în perioada pandemică.

CERCETAREA SOCIALĂ ÎN PERIOADA PANDEMIEI DE COVID-19

Odată cu începutul acestui secol, s-a impus ideea necesității unei mai strânse colaborări între cercetarea medicală și cea socială, atât în ceea ce privește înțelegerea unor probleme și constructe sociale (și) din perspectiva cercetării medicale, cât și referitor la înțelegerea rolului factorilor sociali în unele patologii și, mai departe, în serviciile medicale oferite, în metodele de tratament și de prevenție a unor boli (Bachrach și Abeles, 2004). În aceste condiții, deși discursul public și mediatic în perioada pandemiei (mai ales la început, când modul în care acționa virusul și descoperirea vaccinului erau prioritățile recunoscute) a fost centrat pe cercetarea medicală, au existat voci care au atras atenția asupra rolului pe care cercetarea socială îl poate avea în controlul răspândirii bolii. Chiar în aprilie 2020, revista *Nature* a publicat un articol scris de nu mai puțin de 42 de cercetători de top din științele sociale și comportamentale, în care aceștia arătau, pe baza analizei literaturii de specialitate, cum anume pot fi folosite rezultatele cercetării din acest domeniu pentru gestionarea pandemiei și stabileau o agendă emergentă a cercetării sociale, pentru o rapidă înțelegere a unor aspecte rămase neacoperite până la acel moment și care au un potențial impact în criza sanitară (Bavel *et al.*, 2020). Astfel, în articol sunt identificate șase arii tematice în care științele comportamentale și sociale pot aduce contribuții relevante, și anume: percepția asupra amenințării reprezentate de boală (cu discuții specifice asupra răspunsului emoțional la adresa riscurilor percepute, problema prejudecăților și a discriminării, și tema dezastrelor și a panicilor pe care acestea le provoacă în populație); *leadership*-ul în situații de criză (e.g. cheștiunea încrederii în cei care gestionează criza și ascultarea/urmarea regulilor impuse); balansarea intereselor individuale și colective în perioadă de criză (i.e. despre deciziile morale, cooperare); comunicarea științei în perioada de criză (e.g. pentru contracararea teoriilor conspirațiilor și a știrilor false); înțelegerea și luarea în considerare a contextului social (cu studierea specifică a normelor sociale, a inegalității sociale, a elementelor care țin de aspecte culturale și a fenomenului de radicalizare politică asociat perioadelor de criză) și, nu în ultimul rând, caracteristici legate de factorii de stres care apar în context pandemic și de modalitățile de gestionare a acestora (e.g. problema izolării sociale și a conexiunii umane, impactul pandemiei asupra relațiilor intime sau romantice și importanța unei stări mentale adecvate).

Astfel de apeluri de a folosi rezultatele din științele sociale în gestionarea pandemiei au apărut și mai târziu, odată cu înțelegerea faptului că doar cercetarea medicală nu este suficientă pentru implementarea rezultatelor acesteia la nivelul societății. De exemplu, odată ce devenea clar că succesul campaniilor de vaccinare anti-covid nu este garantat de descoperirea vaccinului, Dirks (2021) arată că, în loc să se pornească de la asumția iluministă că societatea modernă crede în știință și folosește rezultatele acesteia, ar fi fost utilă o privire în istorie, la pandemia de poliomielită, unde studii antropologice au arătat că încrederea în știință este

influențată de încrederea în guvernarea politică. Astfel, înțelegerea științei ca „fenomen social” (cum notează Dirks, citând-o pe Alondra Nelson), duce, pe de o parte, la o mai mare acuratețe a datelor „de intrare” pe care se bazează cercetarea științifică – prin conștientizarea diferitelor interese care pot influența culegerea datelor și prin recunoașterea faptului că ele sunt înrădăcinate social – și, drept urmare, la o mai mare acuratețe a rezultatelor acesteia. Pe de altă parte, această înțelegere a științei ajută la „înțelegerea reacțiilor sociale față de cunoașterea științifică” (idem).

TEMATICA ABORDATĂ ÎN CERCETAREA SOCIALĂ

O cercetare scientometrică publicată în 2021, care analizează articolele din științele sociale care au legătură cu perioada pandemiei de COVID-19 (articole indexate în *Social Science Citation Index*, parte a *Web of Science*), arată că acestea pot fi grupate în șapte arii tematice (Liu *et al.*, 2021). Cea mai extinsă categorie (cu 110 ocurențe) este cea a articolelor care tratează probleme de sănătate publică (cuvintele-cheie predominante fiind: reziliență, distanțare socială, criză, epidemiologie, gen, politici de sănătate, etică etc.); a doua categorie (cu 53 de apariții) cuprinde studii despre educația pentru sănătate (printre cuvintele-cheie asociate: cunoaștere, percepția riscului, atitudine, învățarea la distanță, învățământ superior, învățământ online, asistență medicală, comportament). Următoarele patru categorii (fiecare cu aproximativ 30 de articole) sunt: telemedicina (cuvintele-cheie conținând termeni precum: telemedicină, izolare socială, mortalitate, singurătate, prevenție, bătrâni, factori de risc, îngrijire la domiciliu); sănătate mentală și probleme psihologice (sănătate mentală, anxietate, depresie, stres, personalul din sistemul de sănătate, frică, sprijin social, reziliență, stres post-traumatic); media sociale și dezinformarea/„infodemia” (media sociale, *twitter*, dezinformare, machine learning, comunicarea riscului, urmărirea contactelor, *big data*, încredere, infodemie); și activități fizice (*lockdown*, carantină, stare de bine, activități fizice, copii, adolescenți, emoții, somn, izolare). În sfârșit, un ultim grup (cu doar patru articole) și cu un profil clar separat, este cel al reformei sistemului penitenciar (cu cuvintele-cheie: alternative la încarcerare, mecanisme de eliberare anticipată, închisoare, reforma închisorilor). Termenii-cheie care se regăsesc în toate cele șapte grupuri tematice, deci cel mai frecvent întâlniți, sunt: sănătate mentală, anxietate, depresie, sănătate publică și stres (Liu, 2021).

Deși redactată în linii destul de generale, această prezentare cantitativă a cercetării sociale la nivel internațional în primul an de pandemie oferă o imagine destul de precisă asupra problemelor sociale din această perioadă. De asemenea, temele sociale „tradiționale”, precum sărăcia și inegalitățile sociale (cu toate repercusiunile în sfera accesului la educație, la serviciile de sănătate, a implicațiilor asupra sănătății mintale etc.) au fost abordate de cercetători din diferite spații

geografice ca urmare a acutizării acestora în perioada COVID-19 (Fallah-Aliabadi *et al.*, 2022; Wachtler *et al.*, 2020). În același timp, au apărut probleme emergente, cum ar fi discuția în jurul limitelor în cadrul cărora statul poate să controleze sau să supravegheze cetățenii cu ajutorul tehnologiilor de tip geolocație (Georgieva *et al.*, 2021; Volk, 2021) sau anularea granițelor dintre spațiul (și timpul) privat și cel public, ca urmare a telemuncii și a educației la distanță (Lunde *et al.*, 2022; Elbaz *et al.*, 2022).

PROVOCĂRI METODOLOGICE ȘI ETICE ASOCIATE CERCETĂRII SOCIALE ÎN PERIOADA COVID-19

Cele mai multe studii despre provocările pe care pandemia de COVID-19 le-a ridicat la adresa cercetării sociale au abordat problema limitării interacțiunii directe ca urmare a măsurilor de distanțare socială, restrângere care a impus o adaptare a metodelor de colectare a datelor. Astfel, comunicarea prin intermediul platformelor VoIP a fost rapid adoptată în majoritatea cercetărilor pentru a înlocui interacțiunea directă, deși folosirea acestor platforme trebuie însoțită de o considerare în profunzime a implicațiilor etice (Lobe *et al.*, 2020; Hall *et al.*, 2021). De exemplu, anumite subiecte sensibile nu trebuie abordate de cercetător în acest format – cel puțin atunci când este vorba despre participanți definiți ca vulnerabili (cum ar fi copiii) – pentru că acesta nu are controlul asupra asigurării intimității în timpul interviului (Lobe *et al.*, 2020); de asemenea trebuie avut în vedere accesul subiecților la tehnologie (atât în termeni de dispozitive/conexiune, cât și de competențe de a fi folosite de persoanele însele) (Hall *et al.*, 2021). Alte metode novatoare (sau de nișă până la acel moment) au fost adoptate pentru culegerea datelor – cum ar fi jurnalele digitale, metoda „photovoice”¹¹, *storytelling*-ul digital, cercetarea colaborativă în care se obțin informații de la mai multe persoane, mai ales prin internet (*crowd-sourced data*) –, generând de fiecare dată reflecții asupra oportunităților, dar și a provocărilor pe care le ridică acestea (Hall *et al.*, 2021). Nu în ultimul rând, anumite metode tradiționale (*e.g.*, folosirea interviurilor telefonice, folosirea desenelor sau a interviurilor pe bază de text scris) au fost folosite pentru a răspunde atât la provocările legate de accesul la tehnologie, cât și pentru a evita sau a nu contribui mai mult la oboseala digitală care a apărut în această perioadă (Hall *et al.*, 2021).

Dincolo însă de provocările și modificările pe care cercetătorul le resimte în contextul pandemiei COVID-19, o idee recurentă în literatură este cea a schimbărilor care apar la nivelul participanților. Pilbeam și colegii săi (2022) arată cum, în această perioadă, în cazul în care cercetarea a fost făcută „în timp real”, concomitent cu desfășurarea evenimentelor, ar trebui să fie reconsiderate anumite

¹¹ Despre metodă: definiție, context de folosire, autori; vezi <https://globalhealth.duke.edu/news/what-photovoice>.

concepte – precum cele de persoană vulnerabilă și de subiect sensibil – ca urmare a provocărilor metodologice și etice pe care le identifică ei. Astfel, reflectând asupra unei cercetări pe bază de interviu cu personalul medical, autorii concluzionează că participanții la studiu nu doar „raportează” experiența trăită, ci interviul devine un „spațiu de procesare a acesteia”, de interpretare și de înțelegere a situațiilor prin care trec și astfel se creează reziliență sau vulnerabilitate la nivel personal. Un rezultat similar este raportat și de Liegghio și Caragata (2020) care, cercetând, prin date colectate prin metoda „photovoice”, reziliența tinerilor dezavantajați în perioada pandemiei, au observat că însăși participarea tinerilor la cercetare, prin practicile asociate (*i.e.* documentarea prin poze a experiențelor avute), crește reziliența acestora și îi ajută să facă față situației. Implicațiile etice sunt importante, atât la nivelul relației dintre participant și cercetător (unde granițele se estompează), cât și la nivelul motivației de participare (Pilbeam *et al.*, 2022).

PREZENTAREA ARTICOLELOR DIN NUMĂRUL TEMATIC

Vom încheia acest articol introductiv prin prezentarea studiilor strănse în prezentul volum. Acestea abordează modificări apărute în sfera vieții private – cum ar fi (re)modelarea practicilor parentale în contextul digitalizării spațiului privat (Bărbuță *et al.*, 2022), sau regândirea relațiilor de cuplu (Păduraru *et al.*, 2022; Anghelescu și Rotaru, 2022); în domeniul cultural – unde granița dintre sfera privată și cea publică se estompează (Marinescu, 2022b; Silion, 2022); precum și în sectorul sănătății publice (Roman, 2022).

Pandemia COVID-19 a influențat viața privată a familiilor și în ceea ce privește relațiile părinți-copii, una dintre dimensiunile care a schimbat dinamica familiilor fiind necesitatea de a acorda copiilor acces la tehnologiile digitale pentru desfășurarea școlii la distanță, acest fapt intrând în conflict uneori cu regulile privind folosirea tehnologiei digitale de către copii deja prezente în familie sau reprezentând o provocare pentru familiile care nu dețineau dispozitivele necesare sau pentru părinții care nu aveau competențele digitale necesare supravegherii acestui proces. Articolul semnat de Alina Bărbuță, Maria Roth și Cosmin Ghețău (2022) – care se bazează pe date culese în cadrul cercetării internaționale DigiGen – abordează printr-o metodologie calitativă interacțiunile din cadrul familiei în ceea ce privește tehnologiile informatice și de comunicare. Mai exact, autorii prezintă implicațiile folosirii tehnologiilor digitale de către copii în vârstă de 5–6 și 8–10 ani în ceea ce privește educația, dar și percepția părinților lor în legătură cu aceste implicații, una dintre concluzii fiind că, deși părinții aplică (sau aspiră către) strategii de mediere pentru folosirea tehnologiilor digitale în siguranță de către copii, aceștia la rândul lor adoptă strategii de evitare sau de negociere a

regulilor stabilite de părinți, deși de multe ori sunt de acord, cel puțin la nivel discursiv, cu viziunea părinților asupra riscurilor online.

Studiul propus de Ruxandra Păduraru, Andreea-Valentina Moraru și Valentin Alexandru Barbu (2022) abordează modificările apărute în timpul pandemiei de COVID-19 în practicile digitale din jurul formării relațiilor romantice. Mai exact, autorii analizează – printr-o metodologie calitativă care a cuprins interviuri în profunzime, discuții informale, observație participativă pe aplicațiile de dating și analiză de conținut – schimbarea comportamentelor online ale utilizatorilor platformelor Tinder și Bumble, precum și impactul pe care tehnologiile digitale îl au asupra relațiilor sociale intime, dar și modificările în percepția riscului asociat acestora. Așa cum atrag atenția autorii, aceste aspecte ale vieții de cuplu pot fi și trebuie înțelese și ca modalități de „protezare” a lipsei interacțiunii directe și de gestionare a singurătății în perioada distanțării sociale și nu trebuie reduse la judecăți morale. O altă concluzie importantă este că aceste platforme digitale nu suplinesc în totalitate relațiile față în față, subiecții intervievați pledând pentru păstrarea unui echilibru între viața romantică *online* și cea *offline*.

Tot despre viața intimă este vorba și în eseu semnat de Manuela Oana Anghelescu și Ileana Rotaru (2022), abordarea fiind de această dată dintr-o perspectivă filosofică. Mai exact, cele două autoare propun o deconstrucție a Erosului în era consumului digital, arătând cum virtualizarea relațiilor, precum și cuantificarea și logica comercialului în care acestea par să fie prinse atunci când se manifestă pe platformele de media sociale cer o reajustare a reprezentării acestuia. Departate de înțelesul propus de Platon acum două milenii și jumătate, practicile, manifestările și înțelesurile Erosului în epoca platformelor și a algoritmilor invită finalmente la o regândire a umanului și a relațiilor dintre oameni.

Cercetarea Angelicăi Marinescu (2022) ne propune să aruncăm o privire asupra uneia dintre manifestările culturale care, în mod tradițional, implică prezență fizică (*i.e.* ideea de „încarnare”) și, prin urmare, a fost influențată profund de pandemia COVID-19, cu procesul asociat de virtualizare. Mai exact, autoarea ne arată cum au răspuns acestei provocări artiștii dansului clasic indian și cum anume aceștia (sau unii dintre ei) au integrat noile tehnologii în arta lor, acceptând virtualul ca mediu de manifestare. Acest proces, care a permis artistului să performeze și să își păstreze vizibilitatea în comunitatea artistică și față de audiență, a impus, pe lângă însușirea unor noi modalități de desfășurare a activității (dansul în spațiul domestic, în fața unui dispozitiv care reprezenta deschiderea către public), anumite competențe digitale de gestionare a prezenței în mediul online și de înțelegere a funcționării platformelor. În aceste condiții, nu doar că ierarhiile popularității artiștilor s-au schimbat parțial – cei tineri fiind propulsați de algoritmi în acest domeniu puternic codificat care pentru secole a funcționat în sistem cvasi-închis –, dar a apărut și inovarea la nivelul elementelor artistice. Metodologia studiului a presupus

netnografie și interviuri semi-direcționate cu artiști care practică dansul clasic indian, rezultatele arătând că, dincolo de limitările pe care le presupun, folosirea noilor tehnologii în perioada COVID-19 a fost receptată pozitiv și, probabil, și-a găsit un loc în această branșă.

Pe lângă modificările din sfera socială reglementate de autorități, pandemia COVID-19 a adus schimbări și în viața privată a gospodăriilor, mai ales că, în unele cazuri, aproape toate activitățile (școlare, profesionale, manifestările culturale sau de divertisment, chiar și practicarea sportului) s-au desfășurat acasă, ceea ce a presupus diversificarea dispozitivelor digitale necesare și, drept urmare, apariția unui nou tip de activitate domestică, munca digitală, născută din necesitatea de a gestiona aceste dispozitive. Alina Silion (2022) a analizat printr-o metodologie calitativă conținutul a 32 de materiale audio-video realizate de membri din patru gospodării digitalizate, propunându-și să identifice implicațiile individuale și sociale ale digitalizării gospodăriilor, așa cum reies din modul de efectuare a sarcinilor domestice digitale și din raportarea indivizilor la acest tip de muncă. Principalul rezultat al cercetării este crearea unei grile de lucru care încadrează sarcinile domestice digitale ce pot fi realizate pro-activ, activ sau reactiv, cunoașterea caracteristicilor acestora permițând analiza implicațiilor muncii domestice digitale asupra anumitor activități ale organizațiilor care produc sau vând dispozitive digitale, dar și asupra politicilor din domeniul muncii, prin intermediul modului în care activitățile profesionale realizate de acasă și mediate de dispozitivele digitale sunt percepute de către angajatori.

Studiul care încheie volumul aparține lui George Valentin Roman (2022) și abordează o temă din sfera de sănătate publică (vaccinarea), ridicând o problemă care exista și înainte de pandemia COVID-19, dar care a fost din nou în centrul agendei publice în contextul situației create de apariția și răspândirea acestui coronavirus: reticența părinților față de vaccinarea copiilor. Pe baza unei metodologii calitative ce a cuprins 12 interviuri semi-structurate și raportându-se la cele trei variabile (încredere, accesibilitate și conformare) care compun modelul explicativ al Grupului de lucru SAGE cu privire la ezitanța față de vaccin, autorul analizează percepția lucrătorilor socio-medicali implicați în programele destinate gravidelor și mamelor cu copii între 0 și 5 ani din comunități rurale dezavantajate din România (lucrătorii socio-medicali fiind cei care asigură legătura dintre instituțiile medicale de specialitate și comunitățile în care trăiesc beneficiarii lor), cu privire la factorii care conduc la fenomenul de reticență față de vaccinarea copiilor, atrăgând atenția că „rezultatele trebuie interpretate în contextul prezenței unor echipe care deservește un program specializat, menit să sprijine activitatea serviciilor sociale și medicale locale”. Totuși, cel puțin în ceea ce privește mediul rural, o concluzie se impune: interacțiunea directă a părinților cu medicul de familie și cu alți membri ai echipelor socio-medicale locale contribuie la stabilirea unor relații de încredere pe baza cărora se poate ajunge la obținerea unei rate ridicate de acceptare a vaccinării.

*

Din scurta prezentare a celor șase studii incluse în volum se poate observa că acestea se încadrează în tipologiile tematice descrise în secțiunea de analiză a literaturii de specialitate, deși le acoperă doar parțial domeniul vieții private (relațiile părinți-copii, cele de cuplu, activitățile domestice) și provocarea pe care o ridică anularea graniței dintre spațiul privat și cel public / profesional fiind problemele abordate cu predilecție. În plus, este lesne de sesizat o tendință clară spre folosirea metodologiilor calitative, preferință care poate fi justificată de provocările la nivel metodologic pe care le-am menționat în acest articol introductiv sau de natura exploratorie a unora dintre studii. Astfel, recunoscând că mai sunt multe teme de analizat în legătură cu subiectul propus, sperăm că acest volum reprezintă o deschidere spre înțelegerea transformărilor socialului ca urmare a folosirii tehnologiilor digitale în perioada COVID-19.

BIBLIOGRAFIE

1. Angheliescu, M.O. & Rotaru, I. (2022). Deconstrucția Erosului în era consumului digital. *Revista Română de Sociologie*, 3–4.
2. Bachrach, C.A., & Abeles, R.P. (2004). Social science and health research: growth at the National Institutes of Health. *American journal of public health*, 94(1), 22–28. <https://doi.org/10.2105/ajph.94.1.22>.
3. Bavel, J.J.V., Baicker, K., Boggio, P.S. *et al.* (2020). Using social and behavioural science to support COVID-19 pandemic response. *Nat Hum Behav* 4, 460–471. <https://doi.org/10.1038/s41562-020-0884-z>.
4. Bărbuță, A., Roth, M. & Ghețău, C. (2022). Family dynamics during the COVID-19 pandemic: mediating children's access to digital technologies. *Revista Română de Sociologie*, 3–4.
5. Comisia Europeană (CE). (2021). Indicele economiei și societății digitale (DESI) 2021. România. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi-romania>.
6. Comisia Europeană (CE). (2022). Digital Economy and Society Index (DESI) 2022. Romania. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi-romania>.
7. Dirks, N. (20 martie 2021). We Need Social Science, Not Just Medical Science, to Beat the Pandemic. *Scientific American*. <https://www.scientificamerican.com/article/we-need-social-science-not-just-medical-science-to-beat-the-pandemic/>.
8. Elbaz, S., Richards, J.B., & Provost Savard, Y. (2022). Teleworking and work–life balance during the COVID-19 pandemic: A scoping review. *Canadian Psychology / Psychologie canadienne*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1037/cap0000330>.
9. Fallah-Aliabadi, S., Fatemi, F., Heydari, A., Khajehaminian, M.R., Lotfi, M.H., Mirzaei, M., & Sarsangi, A. (2022). Social vulnerability indicators in pandemics focusing on COVID-19: A systematic literature review. *Public Health Nursing*. 1–14. doi: 10.1111/phn.13075.
10. Georgieva, I., Beaunoyer, E., & Guitton, M.J. (2021). Ensuring social acceptability of technological tracking in the COVID-19 context. *Computers in Human Behavior*, 116. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2020.106639>.
11. Giddens, A. (27 august 2021). Interviu în cadrul Oxford Union Web Series. https://www.youtube.com/watch?v=oJL9y-lpwKE&ab_channel=OxfordUnion.

12. Guvernul României (2020a). Ordonanța de urgență nr. 58 din 23 aprilie 2020 privind luarea unor măsuri pentru buna funcționare a sistemului de învățământ. *Monitorul Oficial al României*, 347, 29 aprilie 2020.
13. Guvernul României (2020b). Ordonanța de urgență nr. 70 / 2020 privind reglementarea unor măsuri, începând cu data de 15 mai 2020, în contextul situației epidemiologice determinate de răspândirea coronavirusului SARS-CoV-2, pentru prelungirea unor termene, pentru modificarea și completarea Legii nr. 227 / 2015 privind Codul fiscal, a Legii educației naționale nr. 1 / 2011, precum și a altor acte normative. *Monitorul Oficial al României*, 394, 14 mai 2020.
14. Guvernul României (2020c). Ordonanța de urgență nr. 141 din 19 august 2020 privind instituirea unor măsuri pentru buna funcționare a sistemului de învățământ și pentru modificarea și completarea Legii educației naționale nr. 1 / 2011. *Monitorul Oficial al României*, 767, 21 august 2020.
15. Guvernul României (2020d). Ordonanța de urgență nr. 192 din 5 noiembrie 2020 pentru modificarea și completarea Legii nr. 55 / 2020 privind unele măsuri pentru prevenirea și combaterea efectelor pandemiei de COVID-19, precum și pentru modificarea lit. a) a art. 7 din Legea nr. 81 / 2018 privind reglementarea activității de telemuncă. *Monitorul Oficial al României*. 1042, 6 noiembrie 2020.
16. Guvernul României (2020e). Ordonanța de urgență nr. 196 din 18 noiembrie 2020 pentru modificarea și completarea Legii nr. 95 / 2006 privind reforma în domeniul sănătății. *Monitorul Oficial al României*, 1108, 19 noiembrie 2020.
17. Lango M. N. (2020). How did we get here? Short history of COVID-19 and other coronavirus-related epidemics. *Head Neck*. Jul; 42(7):1535–1538. doi: 10.1002/hed.26275. Epub 2020 May 23. PMID: 32445249; PMCID: PMC7283747.
18. Liu, Y.-L., Yuan, W.-J. & Zhu, S.-H. (2022). The state of social science research on COVID-19. *Scientometrics*, 127(1), 369–383. <https://doi.org/10.1007/s11192-021-04206-4>.
19. Lobe, B., Morgan, D. & Hoffman, K. A. (2020). Qualitative Data Collection in an Era of Social Distancing. *International Journal of Qualitative Methods*, 19, 1609406920937875. <https://doi.org/10.1177/1609406920937875>.
20. Lunde, L.K., Fløvik, L., Christensen, J.O. et al. (2022). The relationship between telework from home and employee health: a systematic review. *BMC Public Health* 22, 47. <https://doi.org/10.1186/s12889-021-12481-2>.
21. Marinescu, A. (2022), Le monde de la danse classique indienne en proie aux nouvelles technologies: être artiste au temps de la pandémie. *Revista Română de Sociologie*, 3–4.
22. Ministerul Educației și Cercetării (2020). Ordinul Nr. 5545 / 2020 din 10 septembrie 2020 pentru aprobarea Metodologiei-cadru privind desfășurarea activităților didactice prin intermediul tehnologiei și al internetului, precum și pentru prelucrarea datelor cu caracter personal. *Monitorul Oficial al României*, 837, 11 septembrie 2020.
23. Mokter, H. (2021). The effect of the Covid-19 on sharing economy activities. *Journal of Cleaner Production*, Volume 280, Part 1, <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.124782>.
24. Parlamentul României (2020). Lege nr. 55 din 15 mai 2020. *Monitorul Oficial al României*, 396, 15 mai 2020.
25. Păduraru, V., Moraru, A.-V. & Barbu, V.-A. (2022). Online dating dynamics during COVID-19. *Revista Română de Sociologie*, 3–4.
26. Pilbeam, C., Anthierens, S., Vanderslott, S., Tonkin-Crine, S. & Wanat, M. (2022). Methodological and Ethical Considerations when Conducting Qualitative Interview Research with Healthcare Professionals: Reflections and Recommendations as a Result of a Pandemic. *International Journal of Qualitative Methods*, 21, 160940692210777. <https://doi.org/10.1177/16094069221077763>.
27. Piret J. și Boivin G. (2021). Pandemics Throughout History. *Front. Microbiol.* 11:631736. doi: 10.3389/fmicb.2020.631736.

28. Roman, G.V. (2022). Reticența părinților față de vaccinarea copiilor, în percepția lucrătorilor socio-medicali. *Revista Română de Sociologie*, 3–4.
29. Silion, A. (2022). Implicațiile digitalizării gospodăriilor: munca domestică digitală. *Revista Română de Sociologie*, 3–4.
30. Volk, S. (2021). Political Performances of Control During COVID-19: Controlling and Contesting Democracy in Germany. *Frontiers in Political Science*, 3, <https://doi.org/10.3389/fpos.2021.654069>.
31. Wachtler, B., Michalski, N., Nowossadeck, E., Diercke, M., Wahrendorf, M., Santos-Hövenner, C., Lampert, T., & Hoebel, J. (2020). Socioeconomic inequalities and COVID-19 – A review of the current international literature. *Journal of health monitoring*, 5(Suppl 7), 3–17. <https://doi.org/10.25646/7059>.

